

DERLEME MAKALESİ

VERGİDEN KAÇINMAK KOLAY MI?

IS IT EASY TO AVOID TAX?

Dr. Öğr. Üyesi Mehpare KARAHAN GÖKMEN*
Doç. Dr. Hümeysra ADIGÜZEL**

ÖZ

Şirketler ödenecek vergi tutarını en aza indirebilmek için çeşitli yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yöntemlerin bazıları kanunlar çerçevesinde yapılan vergiden kaçınma, diğerleri kanunlara aykırı olarak yapılan vergi kaçırma yöntemleridir. Bu çalışmada bu yöntemlerden vergiden kaçınma detaylı olarak incelenmektedir. Vergiden kaçınmanın kavramsal olarak tanımı yapıldıktan sonra diğer yöntemlerle farklılıkları ortaya konmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde şirketlerin vergiden kaçınmak için kullandıkları yöntemler, vergiden kaçınmanın nasıl ölçüldüğü ve ne tür şirketlerin vergiden kaçındığı incelenmiştir. Böylece vergiden kaçınma üzerine çalışacak olan hem uygulamacılara hem de akademisyenlere kapsamlı bir kaynak sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Vergiden kaçınma, Vergiden Kaçınma Yöntemleri, Vergiden Kaçınmanın Ölçülmesi

ABSTRACT

Companies apply various techniques to minimize tax liabilities. While some of these techniques are legal as they are at law, some others are illegal. This study aims to examine, in detail, tax avoidance which is one of these techniques. Subsequent to conceptual definition of tax avoidance and differences between tax avoidance and other techniques are set forth. Other topics that are discussed within the scope of the study are methods that are used by companies in order to avoid tax payable, how tax avoidance is measured and what kind of companies are engaging in tax avoidance activities. Hence it is aimed to provide a comprehensive resource for both practitioners and academicians who are willing to study tax avoidance.

Keywords: Tax avoidance, Tax Avoidance Methods, Measurement of Tax Avoidance

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0317-0924>

** Bahçeşehir Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0437-4969>

GİRİŞ

Devletler kamu hizmetlerini yerine getirebilmeleri için gereken finansman kaynağını vergilerden elde etmektedirler. Devletler için verginin önemi yadsınamazken, mükellefler ise elde ettikleri gelirden çeşitli şekillerde kesilen ve muhtemel faydasını dolaylı olarak gördükleri verginin ödenmesi için istekli davranmazlar. Günümüzde dikkat çekici konumunu koruyan vergi yüzyıllardan beri devlet ve mükellefler arasında çekişmeye sebep olan bir konu olarak süregelmiştir. Örneğin 16. Yüzyılda İtalya’da evlerden alınan vergilerden kurtulmak amaçlı çatısız olarak inşa edilip “ev olma niteliği” kazanmayan evlerden kurulu Trulli köyü bunun en dikkat çekici örneklerinden bir tanesidir.

Devlet için başlıca vergi kaynağı olan şirketler de elbette ki en yüksek veya en uygun vergi tutarını ödemek için değil; mümkün olan en düşük tutarda vergi ödemek için çaba göstereceklerdir. Bu kimi şirketler için kâr tutarını yükseltebilmek için yapılırken, kimileri ise bir çeşit gider kalemi sayılabilecek vergi tutarını düşürebilmek amaçlı olmaktadır. Nihai olarak şirketler kendilerinde uygun olarak gördükleri yöntemlerle mümkün olan en düşük oranda vergi ödemeyi tercih etmektedirler. Bu tutum kavramsal olarak “kaçınma” kelimesi ile ifade edilebilir. Hanlon ve Heitzman (2010) tarafından geniş kapsamlı bir şekilde tanımlanan “vergiden kaçınma” teriminin vergi planlama stratejilerine ait bir süreci temsil ettiği ve bu sürecin bir ucunda belediye tahvillerine yatırım yapmak (vergi avantajı sağlamak üzere) var ise diğer ucunda “yasa dışı” vergi ile ilgili faaliyetlerinin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu kapsayıcı tanım içerisinde ifade edilen her iki uç arasında ödenen vergi oranını düşürmek amaçlı şirketler tarafından gerçekleştirilebilecek pek çok faaliyet bulunmaktadır. Kimi zaman kabul edilebilir bulunan bu faaliyetler kimi zaman ise kabul edilemez olarak nitelendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı şirketlerin içerisinde buldukları bu faaliyetlerin kapsamlı olarak ele alınmasıdır. Öncelikle vergiden kaçınma kavramı tanımsal olarak ele alınacaktır. Henüz üzerinde genel olarak uzlaşa sağlanmış bulunan bir tanımı olmadığı için sıklıkla yakın anlamlara gelen kavramlarla arasındaki farklara tanımsal olarak yer verilecek ve takip eden kısımda iş dünyasında en sık başvurulan vergiden kaçınma stratejilerine yer verilerek kavramsal kısım pekiştirilecektir. İlerleyen iki bölümde ampirik çalışmalarda vergiden kaçınmanın hangi ölçüler ile tespit edildiği ve firma özellikleri ile vergiden kaçınma arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalara yer verilecektir.

1. KAVRAMSAL OLARAK VERGİDEN KAÇINMA

Çalışmamıza öncelikle vergiden kaçınmanın tanımlanması ve benzer terimlerle arasındaki farklılıkların ortaya konması ile başlamayı uygun buluyoruz. Maalesef birçok muhasebe teriminde karşılaşılan bir durum olan “genel kabul görmüş bir tanımın bulunmayışı” vergiden kaçınma alanında da karşımıza çıkmaktadır. Hakkında bunca çalışma olması rağmen net bir tanıma sahip olamamasının nedeni farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesi ve her bir disiplinin kendi bakış açısına göre vergiden kaçınma konusu değerlendirmesi veya vergi konusunda mükelleflerin agresif tutumlarının farklı tarafların bu agresif tutumlar hakkında farklı fikirleri olmasından kaynaklanıyor (kimi taraflarca kabul edilemez bir tutum kimi taraflarca kabul edilebilir olarak nitelendirilebilir) olabilir. İktisatçılar, maliyeciler, finansçılar, hukukçular ve muhasebeciler bu konu üzerinde araştırma yapan taraflardandır. Bu çalışma kapsamında bakış açımız iktisat ve finans teorilerini göz ardı etmeden daha çok muhasebe alanından olacaktır. Dolayısıyla tanımlamamız bu çerçevede şekillenecektir.

Vergiden kaçınma için yapılacak uygun tanımlamalardan biri yasal düzenlemelere uygun hareket etmek koşuluyla ya vergi doğuran olayın oluşmasını önlemek ya da ödenecek vergi tutarını en aza indirmek amacı doğrultusunda yapılan uygulamalar olacaktır (Nar, 2015). Bu tanımda en dikkat edilmesi gereken husus uygulamanın vergi kanunları çerçevesinde kalmasıdır. Dolayısıyla vergiyi az ödeme gayreti içinde bulunan mükellefin herhangi bir suç işlediği öne sürülemez gibi görünmektedir. Ancak uygulamada durumlar biraz daha farklılaşmaktadır. Vergi kanunlarının sınırlarının net olmadığı durumlar vergi matrahını azaltmak isteyen mükellefler tarafından kullanılmaktadır. Özellikle Türkiye için geçerli bir durum olan vergi mevzuatının sürekli değişmesi ve tüm dünyada var olan karmaşık finansal işlemlerin nasıl ele alınacağına bilinmemesi sebebiyle oluşan zorluklar bu belirsizliklerin yani gri alanların doğmasına ortam hazırlamaktadır. Dyreng vd. (2008) kanunlara uygun olduğu sürece gri alanlar da dahil olmak üzere her türlü vergi matrahını indirme çabasını (veya uzun vadede işletmenin nakit etkin vergi oranını azaltma çabasını) vergiden kaçınma kavramı içerisinde incelemektedir.

Bu noktada vergiden kaçınma davranışı “kanunlar çerçevesinde” hareket edildiği kabul edildiğinde vergi planlaması kavramı ile oldukça yaklaşmaktadır. İşletmeler tarafından diğer maliyet unsurları gibi değerlendirildiğinde vergi de mümkün olan en az tutara indirilmesi amaçlanan

bir kalem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaldı ki devletin de bu tür planlama araçlarını destekleyici girişimleri bulunmaktadır. Devletlerin genel olarak ekonomiyi canlandırmak, etkinliği arttırmak ve istikrarı sağlamak amacıyla vergi teşvikleri, istisnalar, muafiyetler gibi mekanizmaları yürürlüğe koydukları da görülmektedir. Örneğin yabancı sermayeli işletmelere sunulan vergi tatilleri bu kapsamda önemli bir vergi planlama aracıdır. Görüldüğü gibi vergi planlaması kapsamında da ödenecek vergi tutarının azaltılması amaçlanmaktadır. Vergi planlaması ve vergiden kaçınmayı ayıran hususun “vergiyi doğuran olayla ilişki kurulmaması” olduğu söylenebilir. Vergi planlamasında vergiyi doğuran olayla ilişki bozulmadan vergi doğuran faaliyetler gerçekleştirilirken, vergiden kaçınma faaliyetleri sürecinde vergi doğuran olayla ilişki kurulmama çalışılmaktadır (Nar, 2015).

Vergi planlaması ve vergiden kaçınma arasındaki ayırmadan daha fazla dikkat çeken başka bir ayırımın ise vergiden kaçınma ve vergi kaçırma arasında yapılması gerekmektedir. Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma arasındaki ayırım “kanuni olma” üzerine kurulabilir. Vergi kaçırma tabii olarak kanuni olmayan bir faaliyet olarak nitelendirilir. Oysaki vergiden kaçınma kimi akademisyenlere göre kanuni iken kimi akademisyenlere göre kanun dışı bir faaliyettir. Bu tür bir ikilem kanunlara uygun olma ve ahlaki açıdan kabul edilebilir olma sorunsalından kaynaklanmaktadır. Vergiden kaçınma nasıl ele alınırsa alınsın vergi kaçırma ile aynı etkiye sahiptir. Devletlerin vergi gelirini azaltmakta ve dolayısıyla mücadele edilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Otusanya, 2011).

Devletler açısından önlenmesi gereken bir konu olarak görünen vergiden kaçınma, vekalet teorisi bağlamında, ortaklar açısından da dikkat edilmesi gereken bir konu olmaktadır. Geleneksel olarak vergi olarak ödenmeyen tutarlar işletmeye yeniden yatırıldığından ve dolayısıyla ortaklara geri döndüğünden değer arttırıcı bir faaliyet olarak görülmekte iken son zamanlarda gelir dağılımında bir adaletsizliğe neden olduğu savunulmaktadır. İşletme kaynakları ortaklardan yöneticilere veya azınlık pay sahiplerinden büyük ortaklara doğru kayabilmektedir. Ayrıca yöneticilerin menfaatleri doğrultusunda kullanabilecekleri bir kaynak da yaratılmaktadır (Chan, 2016). Bu durumda da işletmenin değerinin azalması söz konusudur. Her ne kadar vergiden kaçınma kanunlara uygun olarak yapılan faaliyetler olsalar da “ahlaki olarak kabul edilebilir” görülmemektedirler.

Vergiden kaçınma faaliyetleri içerisinde işletmeler tamamen kanun dışı olarak nitelendirilmese de kanunun ruhuna ve amacına aykırı olarak hareket ederek ödenecek vergi tutarını azaltmaktadırlar. Tamamen kanun dışı olan vergi kaçırma ile kanun dışı olmasa dahi istenmeyen bir davranış olan vergiden kaçınma arasındaki ince çizgiyi çekmek bazen çok zor olabilmektedir. Vergiden kaçınma kanunun amacına aykırı bir biçimde kanunda yer alan boşluklardan faydalanmayı amaçlayan faaliyetleri içerir iken, vergi kaçırma ise içerisinde “gizlemeyi” barındıran yasadışı faaliyetler olarak tanımlanabilir. Örneklerle açıklamak gerekir ise; kayıt dışı ekonomi olarak ifade edilen işletme gelirinin olduğundan az gösterilmesi veya hiç gösterilmemesi vergi kaçırma faaliyetlerindedir. Daha az vergi vermek amaçlı olarak teşebbüs edilen uluslararası transfer fiyatlama yöntemi ise vergiden kaçınma örneği olarak verilebilir (Fuest ve Riedel, 2009).

2. VERGİDEN KAÇINMA YÖNTEMLERİ

Artan mali baskılar ve krizler sonrasında İkea, Starbucks, Apple’ın da içinde bulunduğu çok uluslu şirketlerin vergiden kaçınma faaliyetleri içinde olmalarının ortaya çıkması üzerine oldukça fazla eleştiriye maruz kalmışlardır. Bu “rahat davranışları” için eleştirilen ve “hırsız baronlar” olarak nitelendirilen bu şirketler kendilerini kanuna tamamen uygun davrandıklarını ve eğer kanunda bir takım boşluklar varsa kanun koyucunun bu boşlukları bertaraf etmesi gerektiğini öne sürerek savunmaktadırlar (Riedel, 2014). Çalışmamızın bu kısmında şirketlerin “kanundaki boşluklardan” faydalanmak üzere kullandıkları yöntemlere yer verilecektir.

Gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapılan vergi kayıpları ile ilgili çalışmalarda kayıplar yerel ve uluslararası olmak üzere iki farklı başlık altında incelenmektedir. Yerel vergi kayıpları veya şirketlerin az vergi ödeme çabaları daha çok vergiden kaçırma olarak ortaya çıkmakta iken şirketlerin ülkeler arasındaki vergi oranı farklarından yararlanarak vergi ile ilgili ödemeleri en aza indirme çabaları vergiden kaçınma faaliyetleri içerisinde sınıflandırılmaktadır (Fuest ve Riedel, 2009).

Bu bağlamda incelenecek vergiden kaçınma yöntemleri çok uluslu şirketlerin başvurdukları ve sıklıkla karşılaşılan yöntemlerden oluşurken kimi yöntemler ülke içerisinde vergiden kaçınma amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin araştırma ve geliştirme harcamalarının varlıklaştırılması yerine gider veya bir indirim kalemi olarak gösterilmesi kullanılabilir vergiden kaçınma

yöntemlerinden bir tanesidir (Nar, 2015). Bunun yanında şirketlerin gelişmiş bölgelerde faaliyet göstermelerine rağmen daha az vergi vermek amacıyla kalkınmada öncelikli bölgelerin merkez olarak gösterilmesi, kârın serbest bölgelere kaydırılması, sermaye olarak girmesi gereken tutarların bıyıklı (back to back) krediler yoluyla borç olarak gösterilmesi ve faiz ve kur farklarının gider olarak gösterilmesi yurtiçi faaliyetler çerçevesinde vergiden kaçınma amaçlı olarak kullanılabilir yöntemlerdir (Gündüz).

Vergiden kaçınma amaçlı kullanılan pek çok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden literatürde en sık karşılaşılan “kâr aktarımı” imkanı sağlayan yöntemler örtülü sermaye (thin capitalization), transfer fiyatlaması ve maddi olmayan duran varlıkların kullanılmasıdır. Öncelikle bu yöntemler detaylı olarak incelendikten sonra daha az rastlanan yöntemlere yer verilecektir.

2.1. Transfer fiyatlama yönetimi

Bir şirket içerisinde, özellikle dikey bütünleşik bir şekilde organize edilmiş şirketlerde, birimler arasında ekonomik faaliyetler ve mal veya hizmet alış verişi gibi faaliyetler yapılabilmektedir. Daha çok ara mal, mamul veya parça alış verişi olarak gerçekleşen bu faaliyetlerin fiyatlandırılmasında uygulanan fiyata “transfer fiyat” adı verilmektedir. Bu faaliyet neticesinde işletme birimlerinden biri alıcı konumunda yer alırken diğer taraf ise satıcı olarak yer almaktadır. Dolayısıyla transfer fiyat satıcı taraf için hasılat tutarının, alıcı taraf için ise üretim gideri ve nihayetinde satılan malın maliyetinin belirleyicisidir (Kaygusuz ve Dokur, 2005). Vergiden kaçınmak isteyen şirketler de şirket kazancının vergilendirmeden şirket dışına aktarılması olarak ifade edilen örtülü kazanç aktarımı yapmak amacıyla transfer fiyatları emsal bedellerden farklı olarak belirlemektedirler. Transfer fiyatlama yoluyla örtülü kazanç aktarımı yapılan şirketlerde vergi matrahı azaltılmakta ve şirket kazancı diğer birimlere veya ilişkili taraflara aktarılmaktadır (GİB, Yayın 114).

Ernst & Young Şirketi'nin 2016 yılında yapmış olduğu “Küresel Transfer Fiyatlama Anketi (Global Transfer Pricing Survey)” nin sonuçlarına göre transfer fiyatlama diğer vergi konularının çok önüne geçmektedir. Bu konuda fiyatların manipüle edildiğine dair direkt kanıt bulan ilk çalışma Clausing (2003) tarafından yapılmıştır. Şirket içi fiyatların, çok uluslu şirketlerin vergi matrahını azaltma stratejilerinden etkilendiği öne sürülen çalışma kapsamında Amerikan şirketleri üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bulgulara göre ülkelerin vergi oranlarındaki düşüş, şirket içi olmayan ticari faaliyetlerde

kullanılan fiyatlara kıyasla şirket içinde kullanılan transfer fiyatları ihracat için daha düşük ve ithalat için ise daha yüksek olmasına neden olmaktadır (Clausing, 2003).

Lui (2017) tarafından yapılan çalışma kapsamında İngiltere’de faaliyet gösteren çok uluslu şirketler üzerinde bir araştırma yapılmıştır ve transfer fiyatlama yoluyla vergiden kaçınma faaliyetlerinin artmasında etkili olan üç faktör tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinde küreselden daha çok bölgesel düzenlemeler uygulandığında emsal bedelden farklı transfer fiyatların kullanılması artış göstermektedir. İkinci olarak araştırma geliştirme faaliyetlerinin yoğun olduğu şirketlerde yanıltıcı transfer fiyatlama faaliyetleri artmaktadır. Ve son olarak maddi duran varlıkların yanlış fiyatlandırılması durumu vergi cennete olmayan ülkelere yapılan ihracatlarda yoğunluk kazanmaktadır(Lui, 2017).

Türkiye’de transfer fiyatlama yoluyla örtülü kazanç dağıtımının önüne geçebilmek için Kurumlar Vergisi Kanununu 13 üncü maddesi ile düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre “kurumların, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunmaları durumunda, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılacaktır”. Yine aynı Kanun maddesine göre mal veya hizmet alım ya da satımı; alım, satım, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması ve verilmesi işlemleri ile ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren diğer işlemleri ifade etmektedir.

2.2. Örtülü Sermaye

Şirketler, faaliyetleri süresince çeşitli şekillerde sağladıkları finansman kaynaklardan biri olan borçlar için anapara yanında faiz ödeme yükümlülüğü altına da girmektedirler. Devlet şirketlerin bu faiz ödemelerini vergi matrahından düşürmelerine izin vermektedir. Dolayısıyla faiz ödemeleri şirketler için bir gider kalemi haline gelmektedir (Contractor, 2016). Vergiden kaçınma eğiliminde olan şirketler vergi matrahını düşürebilmek amacı ortaklardan alınan tutarları özsermaye grubunun altında kaydetmek yerine sanki ortaktan borç alınmış gibi sunmaktadırlar.

Çok uluslu şirketler bu vergiden kaçınma stratejisi kapsamında yüksek vergi uygulanan bir ülkede faaliyet gösteren “borçlu” vergi cennetinde faaliyet gösteren bir şirketten “borç veren” sıfatıyla borç almaktadır. Daha

sonra borçlu işletme borç ile ilgili olan faiz ödemelerini yapmaktadır. Ödenen bu faiz şirketin kâr tutarını ve dolayısıyla vergi matrahını düşürmektedir. Faiz ödemelerini alan tarafın ise geliri artmakta ancak vergi cenneti bir ülkede faaliyet gösterdiği için vergiye konu olmamaktadır. Bu vergiden kaçınma faaliyeti grup içinde şirketler arasında yapıldığında hem vergi yükünden kurtulmuş olunmakta hem de başka bir üçüncü tarafa ödeme yapmak zorunluluğu kalmamaktadır (Hess, 2015). Ayrıca çok uluslu şirketler, şirketin borç/öz sermaye oranını değiştirmeden ve dolayısıyla iflas riskini arttırmadan, düşük vergili ülkelerde faaliyet gösteren bağlı ortaklıklarına sermaye enjekte edip yüksek vergili ülkelerde faaliyet gösteren şirket için ise faiz ödemelerinin vergi avantajından faydalanmaktadır (Riedel, 2014).

Türkiye’de örtülü sermaye olarak ifade edilen bu faaliyet Kurumlar Vergisi Kanunu 12 nci maddesi uyarınca düzenlenmiştir. Buna göre kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları her türlü borcun, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşan kısmı, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılacaktır. İşletmede kullanılan borçların örtülü sermaye sayılabilmesi için;

- Doğrudan veya dolaylı olarak ortak veya ortakla ilişkili kişiden temin edilmesi,
- İşletmede kullanılması,
- Bu şekilde kullanılan borcun hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşması gerekmektedir.

Borç/özsermaye oranı, ortaklıkla ilişkili kişiler ve özsermaye ile ilgili net tanımlamaların yapıldığı düzenleme ile hangi tür borçlanmaların örtülü sermaye olduğu hangilerinin olmadığı konusu açıklığa kavuşturulmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere şirketler tarafından kullanılan, ilişkili taraflardan elde edilen ve özsermayenin üç katını aşan her türlü borçlanma örtülü sermaye olarak belirtilmektedir (Bulut, 2012). Yine Kurumlar Vergisi Kanunu 11 inci maddesi “Kabul Edilmeyen İndirimler” kapsamında **örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkları ve benzeri giderlerin** kurum kazancından indirilmesine izin verilmemiş ve dolayısıyla vergiden kaçınma faaliyetleri engellenmeye çalışılmıştır.

2.3. Maddi Olmayan Duran Varlıkların Kullanılması

Vergiden kaçınmak için şirketlerin kullandığı bir diğer yöntemde ise maddi olmayan duran varlıklardan yararlanılmaktadır. Son zamanlarda yapılan çalışmalar göstermektedir ki yüksek değerli maddi olmayan duran varlıkların kayıtlı bulunduğu yerler sistematik olarak saptırılmaktadır (Riedel, 2014). Grup şirketlerin sahip oldukları maddi olmayan duran varlıklar daha düşük vergili bir ülke faaliyet gösteren birimin sahipliği altına verilmektedir. Böylece düşük vergili ülkede faaliyet gösteren birim yüksek vergili bir ülkede faaliyet gösteren birime lisans faturası düzenlemektedir. Yüksek vergili ülkede faaliyet gösteren şirket için vergiden indirim kalemi olarak gösterebileceği bir tutar ortaya çıkmaktadır. Diğer şirket ise bu elde ettiği gelir üzerinden ya hiç vergi vermediği veya çok az tutarda vergi ödediği için şirketler grup olarak ele alındığında vergi açısından avantaj sağlamaktadırlar (Needham, 2013).

Şirket içi maddi olmayan duran varlıklar için yapılan ödemeler aracılığıyla vergiden kaçınma faaliyetlerinde üç faktör etkili olmaktadır (Contractor, 2016).

1. Çok uluslu şirketler genellikle teknoloji yoğun şirketler olduklarından, maddi olmayan duran varlıkların diğer varlıkların içinde oranı oldukça yüksek olmaktadır.
2. Araştırma geliştirme faaliyetleri çok uluslu şirketin ana vatanında yapılmış olsa dahi düzenlemeler gruba bağlı ve daha düşük vergili veya vergi cenneti bir ülkede faaliyet gösteren bir şirketin diğer şube veya ilişkili kurumlara maddi olmayan duran varlıkla ilgili fatura kesmesine izin vermektedir.
3. Pek çok devlet, araştırma geliştirme faaliyetleri aynı şirkette yapılmış dahi olsa, kesilen bu fatura tutarının vergiden indirilmesine izin vermektedir.

Maddi olmayan duran varlık aracılığıyla sağlanan bir diğer vergi avantajı ise araştırma geliştirme giderleri aracılığıyla elde edilmektedir. Türkiye’de araştırma ve geliştirme giderleri, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanunlar adı geçen giderlerin bir gider ve vergi indirim kalemi olarak ele alınmasına izin verirken; ayrıca çeşitli teşvikler de sunmaktadır. Teknolojik ve bilimsel gelişime katkı sağlanması amacı ile yapılan bu düzenlemeler, şirketler tarafından agresif vergi planlamaları kapsamında vergiden kaçınma amaçlı olarak da kullanılmaktadırlar (Nar, 2015).

2.4. Vergiden Kaçınmak için Kullanılan Diğer Yöntemler

Yukarıda bahsedilen üç yöntemde literatürde sıklıkla rastlanan ve genellikle çok uluslu şirketler tarafından uygulanan vergiden kaçınma yöntemlerine yer verilmiştir. Bu başlık altında ise diğer daha az görünen vergiden kaçınma yöntemlerine yer verilecektir.

Bu yöntemlerden bir tanesinde şirketler merkezlerini daha düşük vergi uygulanan bir ülkeye birleşme veya satın alma yoluyla taşımaktadır ve böylece ödenecek vergi tutarını düşürebilmektedirler. Bu yöntem ile çok uluslu şirketler milyarlarca dolar vergi avantajı sağlayabilmektedirler. Bunlara bir örnek 2016 yılında iptal edilen Amerikan menşeli Pfizer şirketi ile İrlanda menşeli Allergen şirketlerinin birleşmesidir (Contractor, 2016). Bu yöntemin şirketler tarafından kullanılmasında vergi cenneti olarak ifade edilen ülkelerin de önemli bir katkısı bulunmaktadır. OECD (2006) tarafından belirtilen esaslara göre bir ülkenin vergi cenneti olarak tanımlanabilmesi için şu üç özelliği taşıması gerekmektedir: (1) hiç vergi alınmaması veya önemsiz derecede az vergi alınması, (2) etkin bilgi alışverişinin olmaması ve (3) şeffaflığın olmaması. Bu tür vergi cenneti ülkelerin varlığı şirketlerin vergiden kaçınmak amaçlı olarak gelirlerini, kendi ülkesinde daha az vergi vermek üzere, yeniden dağıtmalarını teşvik etmektedir (Taylor, 2012).

Vergi cenneti ülkelerin bir başka kullanım alanı ise bu ülkelerde faaliyet gösteren “aracı” olarak görünen şirketler ile yatırımların yapılması ve yatırımdan elde edilen gelirlerin ana ülkeye gelmeden (ve dolayısıyla vergiden kaçınılarak) başka bir ülkede yatırım yapmak için kullanılmasıdır. Bu yöntemin farklı bir versiyonu ise “round trip” (gidiş – dönüş) olarak isimlendirilmektedir. Şirketler tarafında doğrudan yabancı yatırım olarak yatırım faaliyetleri yapılmaktadır ve bu yatırımlar daha sonra yine aynı ülkeye “doğrudan yabancı yatırım” kılıfı altında yabancılara sunulan teşviklerden faydalanmak üzere geri dönmektedir. OECD (2013)’e göre Çin’den yapılan doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık %70’i Hong Kong ve Karayiplere gitmektedir ve daha sonra bu yatırımlar yabancı yatırımcı kılıfı ile Çin’e geri dönmektedir. Böylece merkezi veya bölgesel Çin hükümetlerce yabancılara sağlanan vergi indirimleri, ucuz arazi, ucuz krediler gibi avantajlardan faydalanmaktadırlar (Contractor, 2016).

Bir diğer vergiden kaçınma yönteminde ise paravan şirketler kullanılmaktadır. Bu şirketler geniş çaplı vergi anlaşmaları olan ve kar payı ve sermaye kazançlarından çok az vergi alan (örneğin Belçika, Hollanda,

İrlanda, İsviçre gibi) ülkelerde kurulan şirketlerdir. Bu tür şirketler gerçekten ticaret, üretim ve dağıtım faaliyetlerinde bulunmamaktadırlar veya finansman, lisans verme veya yönetim merkezi olarak faaliyet göstermektedirler (Needham, 2013). Google'ın 2013 yılında Avrupa bölgesinde elde ettiği çoğu kazancını İrlanda'da faaliyet gösteren bir bağlı ortaklığı aracılığıyla vergiden kaçındığı iddia edilmiştir. Google İngiltere'de bulunan Müşterilerinden 3,73 milyar sterlin gelir elde etmişken, Bunun sadece 642 milyon sterlinini gelir olarak kaydetmiş ve sadece 21,6 milyon sterlin vergi ödemiştir. Elde edilen hasılatın büyük çoğunluğu İrlanda'da bulunan bağlı ortaklığın defterlerine kaydedilmiştir. İngiltere Bakan'ı bu olayı mütakiben teknoloji şirketlerinin bu tür faaliyetlerini engelleyebilmek üzere "Google Vergisi" adını verdikleri yeni bir gelir vergisi ilan etmiştir (Shi, 2017).

3. VERGİDEN KAÇINMAYI ÖLÇME METOTLARI

Literatürde vergiden kaçınmayı ölçmek için kullanılan birçok model geliştirilmiştir. Bu modellerin her ne kadar vergiden kaçınmayı tam olarak tespit ettiği konusunda ortak bir karar bulunmasa da ampirik çalışmalarda çoklukla kullanılmışlardır. Literatürde kullanılan modellerin bir çoğu Amerika Genel kabul görmüş Muhasebe İlkeleri ve Vergi Kanunlarını temel olarak oluşturulmuştur. Bu ölçütlerin Türkiye'deki firmalara uygulanabilmesi için öncelikle Türkiye'deki finansal raporlama çerçevesinin anlaşılması ve kullanılan modellerin buna göre uyarlanması gerekmektedir.

Firmalar finansal raporlama amacıyla yerel finansal raporlama çerçevesine göre hazırladıkları Kâr/Zarar tablolarında dönem vergi giderini, Finansal Durum Tablolarında ise vergi yükümlülüklerini, ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülüklerini raporlamaktadır. Vergi Usul Kanununa göre hesaplanmış vergilendirilebilir gelirlerini ise vergi beyannamelerinde raporlamaktadırlar. Türkiye'de mevcut finansal raporlama çerçevesine göre bağımsız denetime tabi olup kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar (KAYİK) Türkiye Finansal Raporlama standartlarına (TFRS) göre Finansal Raporlama yapmaktadır. Bu işletmeler TMS 12 Gelir Vergileri Standardına göre Finansal Durum Tablolarında vergi yükümlükleri ile Ertelenmiş Vergi Varlık ve Yükümlülüklerini, Kâr/Zarar tablolarında ise ticari kâra göre hesaplanmış (ertelenmiş vergi yükünü de içeren) vergi giderini raporlamaktadır. Bunun yanı sıra, KAYİK'ler dışında kalan işletmeler 1 Ocak 2018 itibari ile Büyük ve Orta Büyüklükteki işletmeler için Muhasebe Standartlarını (BOBİ FRS) uygulamaktadır. Büyük işletme

kategorisindeki işletmelerin finansal tablolarında ertelenmiş vergi varlık ve yükümlülüklerini raporlamaları zorunludur. Orta Boy işletmeler için isteğe bağlıdır. Bağımsız denetime tabi olmayan işletmeler isteğe bağlı olarak BOBİ FRS veya TFRS uygulayabilmektedir. Uygulamak istemeyenler ise Vergi Usul Kanunu ile uyumlu olarak Muhasebe Uygulama Genel Tebliği'ne göre raporlama yapmaktadır.

3.1. *Efektif Vergi Oranları*

Kurumların vergiden kaçınmalarının bir ölçüsü olarak efektif vergi oranı kullanılmıştır. Efektif vergi oranı genel olarak firmanın vergi yükümlülüğünün vergi öncesi kârına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu ölçü bir birim gelir için ödenen ortalama vergi oranını göstermektedir. Birçok çalışma hesaplanan bu oranın pay ve paydasında farklı veriler kullanmıştır. Bu ölçülerden ilki Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensiplerine Göre Hesaplanmış Efektif Vergi oranıdır. Bu oran her ne kadar direkt vergiden kaçınmanın bir ölçüsü olmasa da çalışmalarda firmaları sınıflandırmak için kullanılmıştır.

Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensiplerine Göre Hesaplanmış Efektif Vergi oranı= Toplam Vergi Gideri / Vergi Öncesi Muhasebe Kârı

Bu model sadece GKM Prensiplerine göre hesaplanan vergi gideri ve vergi öncesi muhasebe kârını kullandığı için, vergi kanunlarına göre yapılan değerlendirme ile GKM Prensiplerine göre yapılan değerlendirme arasındaki farkları yansıtmamaktadır. Firmaların yaptığı kasıtlı tahakkuk yönetimini yansıtmadığı için eleştirilmektedir. Örneğin daha az vergi ödemek için hızlandırılmış amortisman kullanılması vergi matrahını düşürürken muhasebe kârını etkilememektedir.

Kullanılan bir diğer ölçü Nakit Efektif Vergi oranıdır (Chen ve diğerleri, 2010).

Nakit Efektif Vergi oranı= Nakit Olarak Ödenen Vergi / Vergi Öncesi Muhasebe Kârı

Kullanılan bu oranda dönemde nakit olarak ödenen vergi, vergi öncesi muhasebe kârına bölünmektedir. Vergi kanunlarına göre hesaplanan ve nakit olarak ödenen vergi ile GKGM İlkelerine göre belirlenmiş muhasebe kârını karşılaştıran ve tahakkuk yönetimini yansıtan bir modeldir. Nakit olarak ödenen verginin bir kısmının önceki dönemlerde tahakkuk etmiş fakat mevcut dönemde ödenmiş vergilerden oluşma ihtimali modeli zayıflatmaktadır. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için uzun vadeli nakit efektif vergi oranı hesaplanmaktadır (Dyreg ve diğerleri, 2008).

Uzun Vadeli Nakit Efektif Vergi Oranı=

Uzun vadeli efektif vergi oranı dönemler arası efektif vergi oranı dalgalanmalarını en aza indirerek daha anlamlı ölçüm yapılmasını sağlamaktadır.

3.2. *Mali kâr-Ticari Kâr Farkı ve Ertelemiş Vergi*

Literatürde efektif vergi oranına benzer bir mantıkla mali kâr ve ticari kâr arasındaki fark vergiden kaçınmanın bir ölçüsü olarak kullanılmıştır (Desai, 2003; Shevlin, 2001; Hanlon ve Shevlin, 2005; Manzon ve Plesko, 2001). GKGM Prensiplerine göre varlık ve yükümlülük değerlendirme esasları vergi kanunlarına göre belirlenen değerlendirme esaslarından farklılık göstermekte ve bu da mali kâr ve ticari kâr arasında fark oluşturmaktadır. İşletmeler vergi beyannamelerini halka açık olarak yayınlamadıklarından mali kâr ticari kâr farkını halka açık bilgiler ile tespit etmek mümkün olmayabilir.

TFRS'na göre raporlama yapan işletmeler veya BOBİ FRS uygulayan büyük işletmeler bu farklardan geçici olanları finansal durum tablolarında ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülüğü olarak raporlamaktadır. Dolayısıyla ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülüğü miktarı da vergiden kaçınmanın bir göstergesidir. Mali kârın ticari kârdan fazla olduğu dönemlerde firmada ertelenmiş net vergi varlığı, az olduğu dönemlerde ertelenmiş net vergi yükümlülüğü oluşmaktadır. Ertelemiş vergi varlık veya yükümlülüklerinin dönem başı ve dönem sonu net farkları dönemde mali kâr-ticari kâr farkından oluşan ertelenmiş vergi giderini veya gelirini gösterir. Tablo 1'de verilen örnekte işletmenin dönem vergi varlık ve yükümlülüğü netleştirilip net vergi varlığı hesaplanmış (53.093 TL) daha sonra bir önceki dönem net vergi varlığı (47.771 TL) ile arasındaki fark ertelenmiş dönem vergi gideri olarak tespit edilmiştir. Net ertelenmiş vergi varlığı işletmenin dönem vergi giderinin ticari kârına göre hesaplanan vergiden daha fazla olduğunu ve dolayısıyla vergiden kaçınma olmadığını göstergesidir. Net vergi yükümlülüğü olması ise mali kârın ticari kârdan az hesaplanarak vergiden tahakkuk yolu ile kaçınılmasının göstergesidir.

	31 Aralık 2017	31 Aralık 2016	Değişim
Ertelenmiş Vergi Varlığı	54.220 TL	51.772 TL	
Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	1.127 TL	4001 TL	
Net Ertelemiş Vergi Varlığı	53.093 TL	47.771 TL	5.322 TL
Ertelenmiş Vergi Gideri			5.322 TL

4. FİRMA ÖZELLİKLERİ VE VERGİDEN KAÇINMA

Literatürde vergiden kaçınma ile firma yapısının ilişkisini inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Üzerinde çokça araştırma yapılan firma özelliklerinden ilki sahiplik yapısıdır (Desai ve Dharmapala, 2008). Fama ve Jensen (1983) yönetimin ve firma hisselerinin tek bir elde veya ailede toplandığı şirketlerde yönetimin daha az risk almayı seven ve firma itibarına daha çok önem veren bir yapıda olduğunu tespit etmiştir. Bu bağlamda aile şirketlerinin daha az riskli projelere yönlendiği ve firma itibarını zedeleyecek vergiden kaçınma yöntemleri kullanmayacağı düşünülmektedir. Chen ve diğerleri (2010), Badertscher ve diğerleri (2013) ve Landry ve diğerleri (2013) çalışmalarında aile şirketlerinin aile şirketi olmayan firmalara göre daha az vergiden kaçındıklarını tespit etmişlerdir.

Vergiden kaçınma ile firma yapısının ilişkisini inceleyen çalışmaların bir kısmı yabancı yatırımcıların vergiden kaçınma düzeyleri ile bağlantısını incelemiştir (Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2001; Egger ve diğerleri, 2010; Kinney ve Lawrence, 2000). Yapılan çalışmalar yabancı yatırımcı oranı ile vergiden kaçınma arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiştir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının firmada hissedar olması veya yönetiminde yer alması ile vergiden kaçınma arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda karma sonuçlar elde edilmiştir. Chen ve diğerleri (2013) kamu kurum ve kuruluşlarının ortak olduğu firmaların daha az vergiden kaçındıklarını tespit etmiştir. Kim ve Zhang (2016), Mahenthiran ve Kasipilai (2012) ise çalışmalarında politik bağlantıları olan veya kamu kurum ve kuruluşlarının ortak olduğu firmaların daha fazla vergiden kaçındıklarını tespit etmiştir.

Literatürde çalışılan bir diğer konu ise vergi sonrası kazançlara dayalı olarak yöneticilere ödenen faydaların vergiden kaçınma ile ilişkisidir. Bir bakış açısı vergi sonrası firma kazancı üzerinden yöneticilere ödenen faydaların vergiden kaçınmayı arttıracak yönündedir. Phillips (2003) ve Gaertner (2014) çalışmalarında yöneticilere vergi sonrası kazanç üzerinden ödenen faydaların daha düşük efektif vergi oranına neden olduğunu tespit etmiştir. Desai ve Dharmapala (2006) ise yöneticilere vergi sonrası net kâr üzerinden değil de özkaynak araçları şeklinde sağlanan faydaların vergiden kaçınma ile negatif ilişkisi olduğunu tespit etmiştir.

Rego (2003) çalışmasında uluslar arası operasyonları ve bağlı ortaklıkları olan çok uluslu firmalar ile sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren firmaların vergiden kaçınma oranlarını karşılaştırmış ve beklentisi

ile uyumlu olarak çok uluslu firmaların daha çok vergiden kaçındıklarını tespit etmiştir. Aynı çalışmada Rego (2003) büyük firmaların itibarlarını etkileme kaygısı ile daha az vergiden kaçındıklarını fakat vergi öncesi kârı fazla olan firmaların daha fazla vergiden kaçındıklarını tespit etmiştir.

Cai ve Liu (2009) çalışmalarında vergiden kaçınma literatürüne farklı bir katkı sağlamış ve rekabetçi piyasalarda faaliyet gösteren firmaların daha saldırgan vergi yönetimi yaptığı ve vergiden kaçındıklarını tespit etmişlerdir.

5. SONUÇ

Kanunlara aykırı hareket etmeden ve kanunda yer alan boşluklardan yararlanarak; ödenecek vergi tutarını en aza indirmeyi hedefleyen şirketler “vergiden kaçınma” faaliyetleri içerisine girmektedirler. Bu çalışmanın amacı vergiden kaçınma faaliyetleri için kavramsal olarak tanımladıktan sonra vergiden kaçınma yöntemleri, nasıl ölçüleceği ve hangi tür şirketlerin bu tür faaliyetler içerisinde bulunduğunu açıklayan bir çerçeve oluşturmaktır. Dolayısıyla bu çalışma ile güncel konular arasında yer alan vergiden kaçınma ile ilgilenen uygulamacılar ve akademisyenler için bir rehber niteliğinde olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda yapılan literatür taramasına dayanarak şirketlerin vergiden kaçınmak için en sık kullandıkları yöntemlerin transfer fiyatlaması, örtülü sermaye ve maddi olmayan duran varlıkların kullanımı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, daha az sıklıkla kullanılan yöntemler ise vergi cennetleri ve paravan şirketlerdir. Bu faaliyetler içine giren şirketlerin tespiti için kullanılan iki yöntemden biri efektif vergi oranı ve bir diğeri ise mali ve ticari kâr farkıyla ertelenmiş verginin kullanılmasıdır.

Ayrıca şimdye kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde aile şirketlerinde vergiden kaçınma daha az iken; yabancı yatırımcının daha az olduğu şirketlerde, rekabetin daha fazla olduğu piyasalarda, çok uluslu şirketlerde ve yöneticilerin şirket kazancı üzerinde prim aldığı şirketlerde vergiden kaçınma faaliyetlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanında eğer bir şirketin kamu ile ortaklığı söz konusu ise vergiden kaçınma ihtimalinin daha fazla olduğu ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

Badertscher, B. A., Katz, S. P., and Rego, S. O. (2013). “The separation of ownership and control and corporate tax avoidance” *Journal of Accounting and Economics*, 56(2), 228-250.

Cai, H., and Liu, Q. (2009). “Competition and corporate tax avoidance: Evidence from Chinese industrial firms” *The Economic Journal*, 119(537), 764-795.

Chan, K. H., Mo, P. L.L., and Zhou, A. Y. (2013). “Government ownership, corporate governance and tax aggressiveness: Evidence from China.” *Accounting & Finance*, 53(4), 1029-1051.

Chan, K.H., Mo, P.L.L., and Tang, T. (2016). Tax avoidance and tunneling: Empirical analysis from an agency perspective, 15(3), 49-66.

Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., and Shevlin, T. (2010). “Are family firms more tax aggressive than non-family firms?” *Journal of Financial Economics*, 95(1), 41-61.

Clausing, K.A. (2003) “Tax-motivated transfer pricing and US intrafirm trade prices” *Journal of Public Economics*, 87, 2207-2223.

Contractor, F.J. (2016) “Tax avoidance by multinational companies: Methods, policies and ethics” *Rutger Business Review*, 1(1), 27-43.

Desai, M. A. (2003). “The divergence between book income and tax income” *Tax policy and the economy*, 17, 169-206.

Desai, M. A., & Dharmapala, D. (2006). “Corporate tax avoidance and high-powered incentives” *Journal of Financial Economics*, 79(1), 145-179.

Demirgüç-Kunt, A., and Huizinga, H. (2001). “The taxation of domestic and foreign banking” *Journal of Public Economics*, 79(3), 429-453.

Dyreng, S., Hanlon, M., Maydew, E. (2008). “Long-run corporate tax avoidance” *The Accounting Review*, 83.61-82.

Egger, P., Eggert, W., and Winner, H. (2010). “Saving taxes through foreign plant ownership” *Journal of International Economics*, 81(1), 99-108.

Earnst & Young (2016). Global transfer pricing survey.

Fuest, C. & Riedel, N. (2009). Tax evasion, tax avoidance and tax expenditures in developing countries: A review of the literature. Report prepared for the UK Department for International Development. Oxford: Oxford University Centre for Business and Taxation.

Gaertner, F. B. (2014). “CEO after-tax compensation incentives and corporate tax avoidance” *Contemporary Accounting Research*, 31(4), 1077-1102.

Gelir İdaresi Başkanlığı (2010). *Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hakkında rehber*

Gündüz, Z. (2005). “Türkiye’de vergi nasıl kaçırılıyor?”, *Mali Çözüm*, 73, 24-35.

Hanlon, M. and Heitzman, S. (2010). “A review of tax research” *Journal of Accounting and Economic*, 50, 127-178.

Hanlon, M., and Shevlin, T. (2005). “Book-tax conformity for corporate income: An introduction to the issues” *Tax Policy and the Economy*, 19, 101-134.

Hess, M.F. and Alexander, R.M. (2015) “Brewing up controversy: A case exploring the ethics of corporate tax planning.” *Issues in Accounting Education*, 30(4), 311-327.

Kaygusuz, S.Y. ve Dokur, Ş. (2005). “Transfer fiyatlama yöntemlerinin değerlendirilmesi ve faaliyet tabanlı transfer fiyatlama modeli”. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 407-425.

Kim, C., and Zhang, L. (2016). “Corporate political connections and tax aggressiveness” *Contemporary Accounting Research*, 33(1), 78-114.

Kinney, M., and Lawrence, J. (2000). An analysis of the relative US tax burden of US corporations having substantial foreign ownership. *National Tax Journal*, 9-22.

Landry, S., Deslandes, M., and Fortin, A. (2013). Tax aggressiveness, corporate social responsibility, and ownership structure. *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*, 14(3), 611-645.

Liu L, Schmidt-Eisenlohr, T. and Guo, D. (2017). International transfer pricing and tax avoidance: Evidence from linked trade-tax statistics in the UK. *International Finance Discussion Paper*, 1-39.

Mahenthiran, S., and Kasipillai, J. (2012). Influence of ownership structure and corporate governance on effective tax rates and tax planning: Malaysian evidence. *Austl. Tax F.*, 27, 941.

Manzon Jr, G. B., & Plesko, G. A. (2001). The relation between financial and tax reporting measures of income. *Tax L. Rev.*, 55, 175.

Nar, M. (2015). “Vergi Planlaması aracı olarak Ar-Ge harcamaları.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37(8), 925-940.

Needham, C. (2013). Corporate tax avoidance by multinational firms. *Library Briefing; Library of European Parliament*, 1-5.

Otusanya, O.J. (2011) “The role of multinational companies in tax evasion and tax avoidance: The case of Nigeria.” *Critical Perspectives on Accounting*, 22, 316-332.

Phillips, J. D. (2003). “Corporate tax-planning effectiveness: The role of compensation-based incentives” *The Accounting Review*, 78(3), 847-874.

Rego, S. O. (2003). “Taxavoidance activities of US multinational corporations” *Contemporary Accounting Research*, 20(4), 805-833.

Riedel, N. (2014). Quantifying International Tax Avoidance: A review of the academic literature. *ETPF Policy Paper 2*.

Shevlin, T. (2001). Corporate tax shelters and book-tax differences. *Tax L. Rev.*, 55, 427.

Shi, S. (2017). “Coping with the increasingly stringent global anti-tax avoidance environment: The case of MNCs in China” *International Tax Journal*, 43(1), 27-36.

Taylor, G. and Richardson, G. (2012) “International corporate tax avoidance practices: Evidence from Australian firms” *International Journal of Accounting*. 47, 469-496.

T.C. Yasalar (21.06.2006). 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. Ankara : Resmi Gazete (26205 sayılı)